

ben. Nem tudni, mi van az első 220 lapon, illetve befejeződik-e a napló a 334.-en (1631-nél), ott ugyanis nincsenek pontok. E két jelentős dokumentum tekintetében tehát a jelen kötet elsősorban a kíváncsiságot és a kiadás igényét ébreszti fel. A másik kettőnél nem esik szó arról, hogy mi-

lyen arányban van közölve. Csáky Péter diáriuma minden pont nélkül a 41. kézirati levéltől a 63.-ig tart, Radvánszkyé is a kézirat 43. lapján kezdődik. Mi van az elején? Nem ártott volna a dokumentumok kissé részletesebb ismertetése.

Kulcsár Péter

SZÉCHÉNYI FERENC ÉS CSEHORSZÁG

Válogatta és a bevezető tanulmányt írta Richard Pražák, sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta Deák Eszter, Erdélyi Lujza, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár–Gondolat Kiadó, 2003, 233 l. (Nemzeti Téka).

Többszörösen fontos kötetet szerkesztett meg, cseh–magyar közös vállalkozásban, a hungarológiai kutatásairól méltán ismert brnói tudós, Richard Pražák, két, Széchényi Könyvtárban dolgozó munkatársával, a német szövegeket gondozó Deák Eszterrel és a latin textusokat közreadó Erdélyi Lujzával. Fontos elsősorban azért, mert a magyar művelődés önlegitimációs aktusainak egyik leglényegesebb tényezője, a magyar(országi) kultúra kiépítését szorgalmazó intézményrendszer szerveződésének egyik lényeges részletkérdéséről juthatunk megbízható információkhoz. Fontos továbbá azért, mert Széchényi Ferenc perspektivikus kultúra-elméleteiről kaphatunk képet, azt a közép-európai művelődési elméletet ismerhetjük meg, amely a magyar és a Habsburg monarchián belül más (nemzeti) kultúrában részes személyiségeket a felvilágosodás kultúrákötésének szellemisége révén kívánja egymás közelébe hozni. És nem utolsósorban fontos azért, mert ennek a kultúrákötésnek tartalmi vonásai körvonalazódnak ebben a kötetben, részint az arisztokratikus (családi-személyes) kapcsolatoknak a művelődéstörténetbe való átfordítása révén, részint a könyvtár-

építés hétköznapijai, a „szerzeményezés” nyomon kísérése során. S bár Berlász Jenő, majd rövidebb összefoglalásában Somkuti Gabriella kutatásai feltárták az Országos Széchényi Könyvtár történetének egyes fázisait, illetőleg alakulástörténetének irányvonalait, Richard Pražáknak a cseh–magyar tudósi kapcsolatokat tárgyaló értekezései, akár a jelen kötetnek kiválóan dokumentált előszava kiegészítik és kitérítik mindazt, ami a magyar intézménytörténetből ismerősnek tetszik. Módszertanilag pedig azt igazolják Pražák művei, hogy a 18–19. század fordulóján egyfelől a Hungarus- és a Bohemus-patriotizmus számos ponton érintkezhet, másfelől a tudományfejlesztés, a kultúraszervezés felvilágosodott tartalmában létezhet olyan kulturális közösség, amelyben a nemzeti vonatkozások nem semlegesítik vagy oltják ki a más nemzeti vonatkozásokat, éppen ellenkezőleg: a „nemzeti” vonatkozások egy felvilágosodott Gelehrtenrepublik (tudós köztársaság) létrejöttét eredményezhetik. Többek között Pražák kutatásaiból tudjuk, hogy ennek miféle cseh–magyar előzményei vannak, ezúttal azonban Széchényi Ferenc személyiségére és tevékenységére koncentrálva, a

szlavisztika, a finnugrisztika és egy tágabbban értett hungarológia összefüggései kerülnek szóba, mint amely összefüggések hozzájárultak ahhoz, hogy a kortársak Széchenyi Ferenc életművét tágabb, nem pusztán magyar kontextusban szemlélhessék. Huszonhárom személy szerepel a kötetben, aki írt Széchenyinek (kért tőle, válaszolt, érdeklődött), ötvennégy levélből áll a kötet levelezésanyaga. A magyarul és csehül megjelentetett bevezető tanulmányt 152 (a magyar szöveghez járulva), illetőleg 160 (a cseh eredeti szöveghez járulva) jegyzet kíséri, dokumentálja, támasztja alá érveléssel, más szakirodalmi, kéziratári, levéltári anyag bevonásával; míg a leveleket az eredeti (német, latin, francia) nyelven olvashatjuk, magyar nyelvű rezümével. A levelekhez bőséges, magyar nyelvű jegyzetanyag járul, a kötetet német nyelvű összefoglalás zárja. Természetesen nemcsak tudomány- és intézménytörténeti jelentőségű a kötet, az egyes levelekből (különböző mélységben) tárul föl a levélírói habitus, s minthogy a korszak írásbeliségének a levelezés rendkívül fontos műfaja (a Kazinczyé mellett a tudós levelezések olyan gyűjteménye igazolja ezt, mint Dobrovskýé, Kopitaré vagy jórészt a következő korszakba átnyúlóan Ján Kolláré és Vuk Karadžićé), így jó adalékokat kapunk a levelezés-típológiához (ennek igen fontos darabja Mezei Márta könyve Kazinczy levelezéséről). Arról nem is szólva, hogy a közép-európai kultúra oly személyiségeiről, mint például a magyar fordítói mozgalomból ismert Zechenter Antal (hagyatéka feltehetőleg elveszett), szintén kapunk új adatot (mint ez Pražák írásában olvasható). A kötet nem akármilyen érdeme, hogy mind Széchenyi Ferenc levelezését, mind sokirányú tevékenységét szélesebb kontextusban igyek-

szik elhelyezni, ennél fogva a cseh–magyar érintkezések egész spektruma bontakozik ki, és ezen belül különösen érdekes, hogy az Oekonomische Neuigkeiten és a Hesperus szerkesztője, Christian Karl André is megtalálta a kapcsolatot Széchenyivel. Az ugyan közismert, bár nem eléggé hangsúlyozott tény, hogy a magyar tudományosság és részben a szépirodalom képviselői a német nyelvű periodikában látták az Európával való ismerkedés lehetőségét. André lapjainak sokrétű magyar vonatkozásai persze további kutatókat igényelnek, a Széchenyi létesítette-alapította könyvtár európai hírének terjesztését André mindenképpen fontosnak minősítette, a könyvtárkatalógus ismertetésétől remélte, hogy a kortársak értékén és érdemén becsülik majd Széchenyit és művét, és az ő kulturális cselekedetei „általános utánzására” serkentenek. Az sem érdektelen, hogy Dobrovský egy finn katekizmust, egy finn nyelvtant, Juslenius 1745-ös finn lexikonát küldi Széchenyinek, majd az alábbi műveket: Uiber die tscheremissische Sprache, Uiber die wotische Sprache, Uiber die tschuwaschische Sprache...

Ez a gazdag tartalmú és igen gondosan szerkesztett kötet részben összegzi Pražák korábbi kutatásait, részben arra figyelmeztet, hogy a magyar tudományosság és írásbeliség kapcsolatainak beépítése a magyar művelődéstörténetbe számos tanulsággal járhat. A Széchenyivel levelezők közül többen hangsúlyozták, hogy a legnagyobb magyar apjának érdeme a magyar nemzet kultúrájának emelése, jó hírének fokozása. Ez a fajta nemzetközi együttműködés adja majd át a helyét a nemzeti kizárólagosságoknak. Széchenyi Ferenc öröksége fiát már idejekorán meg fogja ettől övni.

Fried István